

In memoriam Richard Widmark De l'estirp dels clàssics

Antoni Figuera

*(A Manel-Claudi Santos,
que ja mai no llegirà
aquest article)*

"El temps, aquest gran escultor" va titular Marguerite Yourcenar un dels seus llibres. És aquest Fídies implacable el que, dia a dia i any rere anys, va modelant/emmotllant el nostre rostre (i, molt més a consciència, el dels actors de cinema) amb el fang i l'argamassa- no l'or dels déus- de què estam fets. I si la vida era per a Scott Fitzgerald "un lent procés de demolició" a tots ens pertoca (i, també per als actors, molt més) compondre al més dignament possible el gest per quan arribi el

rostres solc a solc, arruga rere arruga, de saviesa, d'humanitat i, ¿per què no reconèixer-ho?, de complicitat amb l'espectador.

No fa falta dir que cada cinèfil té la pròpia llista personal d'actors preferits. A la meua, el recentment desaparegut Richard Widmark hi ha ocupat sempre un lloc de privilegi entre els intèrprets nord-americans. El mateix lloc que en el terreny dels actors europeus hi ocuparia per a mi un Lino Ventura. Actors que, film rere film, varen enriquir-ne

Widmark i
Douglas

Els millors actors, a l'estirp dels quals va pertànyer indiscutiblement Richard Widmark, sempre ens duren a la resta aquest avantatge: la d'haver-nos regalat l'empremta d'unes inoblidables interpretacions, el rastre i el solc de la pròpia vida i de la dels personatges que varen encarnar...

moment de sortir d'escena o de pantalla fent-se el fonedís.

Esculpir en el rostre els senyals del temps i treballar-hi davant dels espectadors en una sala obscura és l'objectiu al qual varen dedicar els seus afanys els millors actors de la història del cinema. Senyals o empremtes que han anat impregnant-ne els

les interpretacions amb un "plus" de savia ironia, d'assossegat escepticisme, de desinteressada intel·ligència.

Rostres treballats pel temps, macerats amb els sucus de la vida com els de Gary Cooper (*Hombre del Oeste, El árbol del ahorcado*), John Wayne (*Centauros del desierto, El hombre que mató a Liberty Valance*), Henry Fonda (*Las uvas de la ira, Falso culpable*), Robert Mitchum (*Retorno al pasado, El Dorado*), Burt Lancaster (*El Gatopardo*), William Holden (*Grupo salvaje*), Kirk Douglas (*La pradera sin ley, El último atardecer*), Sean Conery (*El nombre de la rosa*), per posar-ne alguns exemples.

Parlant en termes d'interpretació cinematogràfi-

ca he de confessar que mai no he compartit el criteri, convertit en tòpic, de destacar fonamentalment en el cas de R. Widmark els treballs inicials de bergant en algunes notables mostres de cinema negre: *El beso de la muerte*, *La calle sin nombre*, *El parador del camino*... Criteri paregut al d'aquells que sostenen que la major interpretació de R. Mitchum és la que ens brindava a *La noche del cazador*, l'únic, i, per altra banda, esplèndid, film dirigit per Charles Laughton. O que lloen massa les interpretacions de H. Bogart en films (en què justament deixa de ser H. Bogart), tals com *El tesoro de Sierra Madre* o *El motín del Caine*. No compartesc aquest criteri, perquè mai no m'han convençut els esforços de sobreactuació de cap actor en esforçar-se en voler representar a la pantalla el Mal quasi abstracte (o la Follia o l'Ambició, així, en majúscules). Pensem en Gregory Peck, tan admirable a *Matar a un ruiseñor* com autèntica decepció en pretendre encarnar el nazi Mengele a *Los niños del Brasil*. L'únic actor que potser ha estat més a prop de transmetre'n-ho ha estat Anthony Hopkins en la creació d'Hannibal Lecter, l'exercici de canibalisme del qual, per a mi, més metafòricament antropològic i cultural, que no físic, i cercant la complicitat morbosa i distant de l'espectador alhora, podria interpretar-se com una variant fílmica de l'«assassinat considerat com una de les belles arts» o com a exercici intel·ligentment divertit sobre la necessitat urgent que la mediocritat, l'estultícia i l'estupidesa de la societat contemporània tenen de ser devorades, triturades i deglutides.

Però tornem al nostre personatge. Deixant de banda les precisions anteriors, del tot subjectives, la filmografia de R. Widmark està trufada d'interpretacions modèliques i inoblidables que ennoblien encara més el film en què intervenia (fos o no una obra mestra o un film del munt). Rebobinem, doncs, la memòria i recordem-ne alguns.

Ja en els inicis de la carrera, desprenent-se de la fama d'actor predisposat a encarnar només papers de malvat, el vàrem poder veure en un film avui oblidat i de molt grat record, de manera modesta a mig camí entre *Moby Dick* i *L'illa del tresor*. *El demonio del mar* de Henry Hataway, director sempre ressenyable i capaç de destacar en els més variats gèneres; melodrama (*Niágara*), intriga (*A 23 pasos de Baker Street*), aventures (*El príncipe valiente*), western (*Los 4 hijos de Katie Elder*).

Dos varen ser els gèneres en què més intensament va brillar el carisme de R. Widmark: el cinema negre i el western. Seria Elia Kazan qui li brindaria el, per a mi, primer paper memorable de la seva carrera, el de l'inspector del departament de sanitat de Nova Orleans lluitant contra rellotge per impedir que la pesta s'estengui per tota la ciutat a *Pánico en las calles*.

Confés que, encara que Elia Kazan no sigui un dels meus directors preferits, sí que ha estat, des de sempre, *Pánico en las calles* un dels films de la meua vida, des que la vaig veure per primera vegada, durant la infantesa, allà per la dècada dels cin-

Jean Peters i
Widmark

quanta del passat segle. Amb tota seguretat s'hauria d'apel·lar a la cridada del subconscient per justificar-ne la meua fascinació. O bé perquè hi vaig descobrir, per primera vegada, alguns dels ingredients que li han atorgat les credencials, al cinema negre: la nit, la ciutat, els llums de neó, el paviment mullat, els ambients portuaris, l'ambigüitat moral de personatges i situacions... R. Widmark va brodar-ne la interpretació del protagonista, igual que Paul Douglas la d'inspector de policia, enfrontat al principi al personatge de Widmark per diferència de criteri i col·laborador seu, més tard, en l'angoixosa investigació en la caça i captura dels delinqüents malalts que, sense saber-ho, estan propagant el contagi de la pesta.

Els enfrontaments dialèctics entre Widmark i Douglas, abans que se'n consolidi una bella i sòlida amistat són antològics. Valgui com a exemple (cit de memòria):

- Widmark: Ja deia mumare que tots els policies eren uns fills de puta.
- Douglas: En efecte, aquest va ser el segon error que va cometre ta mare.

Seguint amb la seva contribució a la història del cinema negre, ¿com oblidar-nos del personatge del carterista Skyp MacCoy, que vivia en una casa flotant i posava a refredar les cerveses al fons del riu, en la trepidant *Manos peligrosas* de Samuel Fuller? Les trobades amoroses amb la sensual Jean Peters, violentes i tendres alhora, trasmeten una carnalitat

a l'altura de les millors del gènere. ¿I com oblidar-nos de la seqüència de l'assassinat fora de camp de la vella venedora de corbates i confident de la policia, a qui dona vida la inoblidable Thelma Ritter, a l'enterrament de la qual hi acudeix com a únic acompanyant el protagonista mateix, en un gest de desoladora solidaritat entre personatges marginals i desarrelats?

Tampoc no ens podem oblidar, en la darrera etapa de maduresa i com a presència icònica dins del gènere *noir*, de la modèlica interpretació a *Brigada homicida*, l'obra mestra de Don Siegel (el títol original, *Madigan*, s'acabaria convertint en un film pilot per a una sèrie televisiva), i una de les poques mostres de la dècada dels seixanta i setanta que, més enllà d'un cert aire de *revival*, aspira a recuperar l'autèntic esperit dels anys trenta i quaranta, però dotant-lo d'un intel·ligent sentiment de causticitat crepuscular per fer-nos comprendre que els temps ja no són els mateixos. Altres dos notables exemples d'aquest període serien, *El detective* de Gordon Douglas i *Adiós, muñeca* de Dick Richards.

Si extraordinària va ser la contribució interpretativa de R. Widmark a la història del cinema negre no menys extraordinària va ser-ne l'aportació al *western*. Pensa en els seus dos papers de bergant encara que molt més ambigus i intel·ligentment matisats que aquells a què ens referíem al començament- en dos films esplèndids, *Cielo amarillo* de William Wellman i *Desafío en la ciudad muerta* de John Sturges. En les dues obres, la ironia, el cinisme mordaç, la misogínia que en destil·len els personatges, és infinitament més rica en matisos que la dels protagonistes opo-nents, Gregory Peck i Robert Taylor, equiparable a la riquesa psicològica dels antagonistes de Randolph Scott dins del cicle de *westerns* que aquest va interpretar a les ordres de Budd Boetticher.

I encara que no es tracti de *westerns* memorables

sí que ho són les dues interpretacions de Widmark a *El jardín del diablo* de Henry Hataway i *El álamo* de John Wayne. El personatge de Fiske, el tafur que interpreta en la primera de les quals és antològic. A ningú millor que a aquest protagonista li quadraria el vers de Carlos Marzal: "Hay jugadores más nobles que la vida". Al final del film el veim tirant les cartes a l'abisme, una rere l'altra, amb gest indolent i desimbolt mentre espera tranquil·lament l'arribada de la mort: gest, el seu, que amb el seu sacrifici possibilitarà la salvació de la parella protagonista; aquesta seqüència m'ha recordat sempre l'admirable relat de Bret Harte, "Los expulsados de Póker Flat".

Pel que fa a *El Álamo*, Widmark fa el paper del llegendari Jim Bowie, en la millor versió que d'aquest personatge ens ha ofert el cinema. Les escenes en què comparteix borratxeres amb Davy Crockett (John Wayne) valen per tot el film, per altra banda tan ideològicament discutit. Tampoc no podem oblidar la interpretació del protagonista mestís de *La ley del talión*, una obra poc valorada de Delmer Daves i que consider que està a l'altura de les millors de l'autor, *El tren de las 3'10*, *Cowboy* i *El árbol del ahorcado*.

Per tancar aquest repàs d'algunes de les més memorables interpretacions d'aquest, per a mi, inigualable actor, voldria detenir-me'n en dues. La del prodigiós pla seqüència de *Dos cabalgan juntos* de John Ford en què Widmark i James Stewart sostenen una plàcida i assossegada conversa a la riba d'un riu, i en la qual, companyonia obliga, un ofereix les cigarretes i l'altre, Widmark, sorneguerament, els mistos.

La darrera interpretació a què vull al·ludir no pertany ni al cinema negre ni al *western*. Em referesc a la del coronel Lodgson, implacable acusador fiscal en el film de Stanley Kramer, *El juicio de Nuremberg*. Sempre ha sostengut que per valorar la grandesa d'un actor és enriquidor observar-ne els moviments, la gestualitat en segon terme, quan l'actor sap que la càmera, en pla mitjà o general, no l'està enfocant a ell, per la qual cosa la mirada de l'espectador està centrada en un altre punt de la pantalla. És admirable observar la interpretació de Widmark al fons del pla en totes les seqüències del judici que tenen per protagonista Miximilian Schell en qualitat d'advocat defensor.

Em ve a la memòria ara aquell haikú que diu: "Los barcos en el agua/dejan sólo una estela./ Nosotros, ¿qué dejamos?" Els millors actors, a l'estirp dels quals va pertànyer indiscutiblement Richard Widmark, sempre ens duren a la resta aquest avantatge: la d'haver-nos regalat l'empremta d'unes inoblidables interpretacions, el rastre i el solc de la pròpia vida i de la dels personatges que varen encarnar, en cadascun dels gestos i mirades, recodant-nos, com deia Quevedo, que "sólo lo fugitivo permanece y dura".

(Com a homenatge a Richard Widmark i al director Jules Dassin, morts el mes de març, el Centre de Cultura projectarà la pel·lícula *Noche en la ciudad* (1950).) ■

Richard Widmark

